

TAIDE KULTTUURI HYVINVOINTI

Hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja

Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelmissa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on mukana keskeisenä tavoitteena. Maakuntien kulttuuri- ja hyvinvointistrategiat ovat asettaneet tavoitteeksi kulttuurin vaikutavuuden lisäämisen ja yhteistyön kehittämisen sosiaali- ja terveysalan kanssa. Teemaan liittyen on viime vuosina toteutettu useita hankkeita sekä kehittämistyötä tukevia selvityksiä ja tutkimuksia.

Helmikuussa 2015 käynnistyneen ylimaakunnallisen Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen suunnitelmat pohjautuvat aktiiviseen yhteistyöhön alueen kuntien kanssa. Erityisesti vaikeammin saavutettavien kohderyhmien kuten ikäihmisten ja vammaisten palveluiden järjestämisessä on kunnilla keskeinen rooli. Hankkeessa vuonna 2015 toteutettujen 12 kunnallisen pilottihankkeen kautta on kuntiin luotu uusia taiteeseen ja kulttuuriin pohjautuvia hyvinvointipalveluja. Samalla on saatu arvokasta käytännön oppia erilaisten käytäntöjen ja toimintamallien toimivuudesta käytännössä. Hankkeen puitteissa syntyneet uudet palvelut

ja toimintamallit arvioidaan ja mallinnetaan, mikä jälkeen niitä voidaan levittää eteenpäin myös naapurikuntiin ja kauemmaksikin.

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen tavoitteena on kehittää pysyviä palveluja, mihin liittyen on panostettu kuntien kulttuuri- ja sosiaali- ja terveyssektoreiden välisen yhteistyön kehittämiseen. Kuntiin on luotu uusia yhteistyön rakenteita ja toimintamalleja, jotka tulevaisuudessa mahdollistavat osallistavaan taiteeseen pohjautuvien hyvinvointipalvelujen jatkumisen ja kehittämisen. Paikallisilla 3. sektorin palveluntarjoajilla on näissä yhteistyömalleissa tärkeä rooli, joka todennäköisesti tulee vielä kasvamaan lähivuosien aikana.

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen rahoittajina toimivat Opetus- ja kulttuuriministeriö, Etelä-Pohjanmaan liitto, Pohjanmaan liitto, Keski-Pohjanmaan liitto ja Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur (SÖFUK). Hankkeen toteuttajana toimii Etelä-Pohjanmaan liitto.

Marjatta Eväsoja

*Kansainvälistymis- ja kulttuurijohtaja
Etelä-Pohjanmaan liitto*

Anne Sormunen

*Yhteyspäällikkö
Keski-Pohjanmaan liitto*

Tarja Hautamäki

*Kulttuuripäällikkö
Pohjanmaan liitto*

Ann-Maj Björkell-Holm

*Kulttuuripäällikkö
KulturÖsterbotten / SÖFUK*

Taide, kulttuuri, hyvinvointi – Hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja

Toimittaja: Esa Vienamo
Tekstit: Esa Vienamo ja Mirka Harju
Taitto: Mainostoimisto Jukka Kaminen Oy
Kannen kuva: Mirka Harju

Julkaisu B:76
ISBN 978-951-766-289-5 (nide)
ISBN 978-951-766-290-1 (pdf-julkaisu)
ISSN 1239-0607

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hanke 2015
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Etelä-Pohjanmaan liitto
Keski-Pohjanmaan liitto
Pohjanmaan liitto
Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur

Etelä-Pohjanmaan liitto
PL 109, 60101 Seinäjoki • www.epliitto.fi
(Kampusranta 9, Frami C, 4. krs)

Kulttuurikaverit koulutuksessa Ewjarvellä.

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeessa toteutetut kuntapilotit 2015

Hyvinvointihankkeen puitteissa toteutettiin vuoden 2015 aikana 12 teemaan liittyvää kunnallista pilottihanketta. Pilotit jakautuivat pohjalaismaakuntien alueelle siten, että Etelä-Pohjanmaalla pilotteja tehtiin 5, Keski-Pohjanmaalla 4 ja Pohjanmaalla 3. Toiminnan tuloksena on alueelle syntynyt laaja kirjo erilaisia taiteeseen ja kulttuuriin pohjautuvia hyvinvointipalveluja. Samalla on saatu kokemusta erilaisten käytäntöjen ja toimintamallien toimivuudesta käytännössä.

Toiminnan keskeisenä tavoitteena on ollut saada pilottien kautta syntyneet uudet palvelut juurtumaan pysyväksi osaksi kuntien palvelurakennetta. Niinpä pilottien toteutuksessa on panostettu erityisesti kulttuuri- ja sosiaali- ja terveyssektorin väliseen yhteistyöhön. Kunnat ovat jo pilottien hakuvaiheessa nimenneet sekä kulttuuri- että sotesektorilta yhteyshenkilöt, jotka ovat pilottien toteutuksessa työskennelleet työpareina tai pienryhmissä. Suunnitelmien edetessä yhteistyöhön on otettu mukaan palveluntuottajia mm. kunnan kulttuurilaitoksista sekä alueella toimivista 3. sek-

torin järjestöistä. Kehittämishanke on tukenut yhteistyön käynnistymistä sekä taloudellisesti että asiantuntijapalveluina.

Kuntapilottien toteutuksessa on korostettu palveluiden asiakaslähtöisyyttä, saavutettavuutta, sosiaalisen pääoman kasvua sekä ennalta ehkäiseviä vaikutuksia. Tärkeimpiä kohderyhmiä ovat olleet ikäihmiset, kehitysvammaiset ja syrjäisemmillä kylillä asuvat kuntalaiset. Pilottien sisällön suunnittelussa on panostettu mm. liikkuviin kulttuuripalveluihin, paikallisten kylätalojen hyö-

Tanssin pyörteissä Kannuksen Lavan taikaa –tapahtumassa.

dyntämiseen sekä digitaalisten viestintäkanavien hyödyntämiseen palvelujen toteuttamisessa.

Hankkeen loppuvaiheessa kuntapiloteissa syntyneet uudet palvelut ja toimintamallit arvioidaan ja mallinnetaan. Hyviksi havaittuja käytäntöjä ja toimintamalleja voidaan tämän jälkeen levittää eteenpäin myös naapurikuntiin tai kauemmaksiin.

Kurikassa Kotoplassin palvelukeskuksessa seurattiin suorana lähetyksenä koululaisten teatteri-iltamia.

Lakrits-tapahtuma Kristiinankaupungin Lapjårdissä.

Etelä-Pohjanmaan kuntapilotit

Kauhajoki – Ny ei aharista, ku kulttuuria teherähän

- Kulttuurisisältöisiä säännöllisiä tapaamisia Kauhajoen kylissä kotona asuville ikäihmisille.

Kauhava, Lappajärvi, Evijärvi – Kulttuurista kaveri

- Kulttuurikaveritoiminnan käynnistäminen ja kehittäminen kolmen kunnan alueella.

Kurikka – Digitaaliset kulttuuripalvelut

- Taide- ja kulttuuritapahtumien välittäminen digitaalisesti palvelutaloihin eri puolille kuntaa.

Lapua – Kulttuurireseptistä taideapteekkiin

- Taide- ja kulttuuripalvelujen välittäminen terveyskeskuksen asiakkaille kulttuurireseptien avulla.

Seinäjoki – Meidän bussi

- Vanhan kirjastoauton hyödyntäminen taide- ja kulttuuripalvelujen välittäjänä kunnan reuna-alueille. Autoremontin viivästyminen vuoksi palveluja toteutetaan aluksi ilman kirjastoauton tukea.

Tanssit Halsualla Kannelman palvelutalossa.

Keski-Pohjanmaan kuntapilotit

Halsua – Hyvinvointia Kannelmaan

- Koululaiset järjestävät musiikki- ja virkistystoimintaa ikäihmisten palvelutalon asukkaille.

Kannus – Lavan taikaa

- Tanssillisen kulttuuripäivän järjestäminen Kannuksen ja lähikuntien kehitysvammaisille sekä heidän omaisilleen.

Kokkola – Loistobussi

- Kulttuuri- ja taidepalvelujen välittäminen ikäihmisille eri puolille kaupunkia osana Loistavaa! -tapahtumakonseptia.

Toholampi – Musiikkia Männistöön

- Musiikkiesitysten ja -aktiviteettien järjestäminen vanhusten palvelukeskukseen.

Pohjanmaan kuntapilotit

Kristiinankaupunki – Lakrits, hyvinvoinnin lähikauppa

- Eri puolilla kuntaa kiertävän kulttuuri- ja hyvinvointipäivän järjestäminen yhteistyössä toimijaverkoston kanssa.

Pietarsaari – Riemu-ryhmä, ilmaisutaitoa ja teatteria toimintakeskukseen

- Ilmaisutaitoon liittyvän harrastetoiminnan käynnistäminen kehitysvammaisten toimintakeskuksessa.

Vaasa – Palvelumuotoilu kulttuurisessa vanhustyössä

- Palvelumuotoilun hyödyntäminen ikäihmisille suunnattujen kulttuurihyvinvoinnin palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja

Tässä julkaisussa haluamme nostaa esiin yksitoista osallistavan taiteen alalla hyväksi havaittua käytäntöä tai toimintamallia. Esimerkkejä on poimittu sekä pohjalaismaakunnista että eri puolilta Suomea, ja muutamat näistä tunnetaankin jo laajalti ympäri maan. Tavoitteena on esitellä valitut hyvät käytännöt ja toimintamallit mahdollisimman selkeästi, yksinkertaisesti ja houkuttelevasti. Jos julkaisun esimerkit herättävät lukijassa kiinnostusta ja uteliaisuutta, olemme onnistuneet.

Taiteeseen ja kulttuurin liittyvien hyvinvointipalvelujen kehittämisessä on lähes aina kyse eri toimijaryhmien ja sektoreiden välisestä yhteistyöstä. Käytännössä yhteistyö tarkoittaa usein epämukavuusalueelle hyppäämistä ja vieraaseen tai erilaiseen toimintakulttuuriin tutustumista. Tuo askel kannattaa ottaa, sillä sen tuloksena voi syntyä uusia innovatiivisia toimintatapoja, mieleenpainuvia kohtaamisia ja hyvinvointia kaikille osapuolille.

Eniten uusia palveluja kaipaavat ihmiset, joille julkiset taide- ja kulttuuripalvelut ovat vaikeammin saavutettavissa; ikäihmiset, kehitysvammaiset, mielenterveyskuntoutujat, maahanmuuttajat ja pienemmissä kylissä asuvat. Osallistavan taiteen palvelujen kautta voi aueta portteja, joiden takaa löytyy, ei enempää tai vähempää kuin hyvä elämä!

*Esa Vienamo
Projektipäällikkö
Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hanke*

Kulttuurikaverit

Kulttuurikaveritoiminnan ajatuksena on tarjota apua kaikille, joille kulttuuritapahtumaan tai muihin kunnassa tarjolla oleviin kulttuuripalveluihin osallistuminen on vaikeaa. Eri paikkakunnilla vastaava toiminta on saanut eri nimiä, kuten kulttuuriluotsit, kulttuuriystävät ja kulttuurikummit. Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeessa käynnistettiin kulttuurikaveritoimintaa Kauhavalla, Lappajärvellä ja Evijärvellä.

Kulttuurikaverit ovat koulutettuja vapaaehtoisia, jotka toimivat paikallisten kohteiden tarjontaan perehtyneinä vertaisohjaajina. Jos yksin lähteminen tuntuu hankalalta, kulttuurikaveri tarjoaa seuraa, varaa tarvittaessa pääsyliput ja madaltaa monin tavoin osallistumisen kynnyksiä. Palkkioksi kulttuurikaveri pääsee itse tapahtumaan maksutta tai alennetulla hinnalla.

Kulttuurikaveri tilataan yleensä toiminnan koordinaattorilta, joka välittää tiedon eteenpäin sopivaksi katsomalleen kaverille. Koordinaattori ottaa tilausta välittäessään huomioon, mihin asiakas haluaisi mennä ja mitä muita toiveita tai mahdollisia rajoituksia hänellä mahdollisesti on.

Toiminta Suomessa sai alkunsa vuonna 2006 Jyväskylässä, missä vapaaehtoiset vertaisohjaajat aloittivat toimintansa Taidemuseon suojissa nimellä kulttuuriluotsit. Kulttuuriluotsi -titteliä käytetäänkin Suomessa yli kymmenellä paikkakunnalla. Jyväskylässä kulttuuriluotsitoimintaa on kehitetty määrätietoisesti jo pitkään, ja toiminta on saanut vuosien kuluessa uusia muotoja. Jyväskylässä toiminnan tukena työskentelee kaupungin palkkaama kulttuuriluotsikoordinaattori.

Kulttuurikaveritoiminta on levinnyt Suomessa eri nimillä jo yli 20 kaupunkiin tai kuntaan. Toimintaan liittyvät käytännöt vaihtelevat eri paikkakunnilla monin tavoin. Joissakin kunnissa kulttuurikaverilla voi olla kerrallaan vain yksi asiakas, toisilla paikkakunnilla kulttuurikaverit saattavat opasta suurempiakin ryhmiä. Myös esim. asiakkaan matkan järjestelyihin kulttuurikaverit osallistuvat eri paikkakunnilla vaihtelevasti.

Kuva: Kulttuuriluotsit, Jyväskylä

Katso lisätietoja esimerkiksi
<https://fi.wikipedia.org/wiki/Kulttuuriluotsit>

Taideapteekki ja kulttuurireseptit

Taideapteekki ja kulttuuriresepti ovat toimintamalleja, joiden tavoitteena on parantaa taide- ja kulttuuripalvelujen saatavuutta ikäihmisten ja terveyspalveluiden asiakkaiden keskuudessa. Toimintamallien käytännön toteutukset vaihtelevat eri kunnissa, ja vastaavan sisältöisiä toimintamalleja löytyy kunnista myös muilla nimillä. Taideapteekkia ja kulttuurireseptiä yhdistävät termienkin kautta taiteen ja kulttuurin positiiviset vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin. Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeessa kulttuurireseptien käyttöä kokeiltiin syksyllä 2015 Lapualla.

Taideapteekki -toimintaa on toteutettu Jyväskylässä vuodesta 2009 lähtien. Taideapteekki on kaupungin kulttuuripalveluiden ja sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteistyössä toteuttamaa kulttuuritarjontaa ikääntyneille. Taideapteekin ohjelmasta löytyy musiikkia, tanssia, draamaa, sanataidetta ja kuvataidetuokioita. Päiväkeskuksissa järjestetty ohjelma on kaikille avointa ja maksutonta. Lisäksi ohjelmistoon kuuluu hoiva- ja hoitolaitoksissa tarjottava kulttuuriohjelma sekä avoimet yhteislaulutilaisuudet.

Jyväskylässä taiteilijat ja työpajaohjaajat voivat tarjota ohjelmaa Taideapteekkiin säännöllisin hakuajoin. Toiminnan rahoituksesta vastaavat kaupungin sosiaali- ja terveyspalvelut yhdessä kulttuuritoimen kanssa.

Kulttuurireseptejä kokeiltiin Turussa kulttuuripääkaupunkivuonna 2011. Reseptejä sai lääkärin määräyksestä ja niitä jaettiin mm. pitkäaikaissairaille, sosiaalisesti eristäytyneille ja psyykkisesti sairaille. Turussa kulttuurireseptillä oli mahdollista saada pääsylippuja kulttuuripääkaupunkivuoden eri tapahtumiin. Kulttuurin katsottiin ehkäisevän yksinäisyyttä sekä aktivoivan potilaita ja vähentävän näin syrjäytymisen riskiä.

Suurin osa kulttuurireseptin käyttäneistä koki kulttuurin harrastamisella olleen positiivisia vaikutuksia terveydentilaansa. Samalla lääkärit kuitenkin toivoivat reseptien jakamiseen selkeämpiä ohjeita.

Kuva: Mirka Harju

Kulttuurireseptien kokeilulla on Ruotsissa jo pitkät perinteet. Suomessa vastaavaa toimintaa on kokeiltu syksyllä 2015 Lapualla. Taideapteekkitoiminnasta on puolestaan saatu hyviä kokemuksia Jyväskylän lisäksi sekä Turun seudulla sekä Kymenlaaksossa.

Katso lisätietoja esimerkiksi
www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/palvelut/taideapteekki

Kulttuurikaruselli K-65, Vaasa

Vaasassa 2009 käynnistetty Kulttuurikaruselli K-65 tarjoaa ohjelmaa ja elämyksiä ikäihmisille, joiden mahdollisuudet taiteen ja kulttuurin harrastamiseen ovat rajalliset. Kulttuurikarusellissa ikäihminen on kulttuurin tekijä ja toteuttaja. Aktiivisen toiminnan taustalla on Vaasan kaupungin Kulttuurikeskuksen ja Koti- ja laitoshoidon palveluasumisen kehittämiskoordinaattorin välinen suunnitelmallinen yhteistyö.

Käytännössä Kulttuurikarusellin toteutuksesta vastaa työpari, jonka muodostavat Kulttuurikeskuksen kulttuurisuunnittelija ja Palveluasumisen kehittämiskoordinaattori. Työpari päättää aluksi yhdessä kuukausittaiset teemat, miltä pohjalta kulttuurisuunnittelija suunnittelee teemoihin sopivaa ohjelmaa yhdessä taiteilijoiden ja kulttuuritoimijoiden kanssa. Palveluasumisen kehittämiskoordinaattori sopii tämän jälkeen ohjelman toteuttamiseen liittyvät tarkemmat aikataulut palvelutalojen kanssa.

Kulttuurikaruselli K-65 tekee laaja-alaista yhteistyötä paikallisten kulttuurilaitosten, kolmannen sektorin kulttuuritoimijoiden, museoiden, kirjastojen ja tapahtumien kanssa. Yhteistyö mahdollistaa monipuolisen ja laadukkaan kulttuuritarjonnan. Samalla se edesauttaa taiteilijoiden ja ikäihmisten kohtaamista, kulttuurin saavutettavuutta sekä yhteisöllisyyden kehittymistä. Toiminta myös kehittää kulttuurilaitosten valmiuksia kohdata erilaisia ja eri-ikäisiä ihmisiä.

Kulttuurikaruselli K-65 toiminnan kehittyessä ovat myös tavoitteet kasvaneet ja uusia suunnitelmia viedään nyt eteenpäin otsikolla "Kulttuurisen vanhustyön vallankumous." Tavoitteena on saada kulttuuritoiminta osaksi ikäihmisten arkea ja hoitoa kehittämällä hoivatyöhön toimintamalleja ja välineitä. Lisäksi pyritään edesauttamaan ikäihmisen elämän merkityksellisyyttä sekä tuomaan syvemmin näkyväksi kulttuurisen ennaltaehkäisevän toiminnan vaikutukset ikäihmisten, omaisten ja henkilöstön hyvinvoinnille.

Katso lisätietoja

www.vaasa.fi/palvelut/kulttuurikaruselli-k-65

ETT Erikoistietotoimisto, Kokkola

ETT eli Erikoistietotoimisto on toiminut Kokkolassa K.H. Renlundin museon - Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon yhteydessä vuodesta 2009 alkaen. Harrastuspohjalta syntynyt ETT on aktiivinen kotiseutuhistorian kerääjä, tallentaja ja levittäjä. Erikoistietotoimisto toimii myös välittäjänä museon ja valtaväestön välillä. Paikallishistoriasta pyritään tekemään kaikkien yhteinen asia, ja samalla herätellään ihmisissä arvostusta omaa paikallista kulttuuriperintöä kohtaan.

Erikoistietotoimiston jäseniä kutsutaan ”viisaiksi.” Mukana toiminnassa on noin 40 paikallishistorian harrastajaa, joista monet eläkeikäisiä. ETT kokoontuu aina joka kuukauden ensimmäinen tiistai klo 13 museon yhteydessä sijaitsevalle toimistolle. Toiminta on avointa kaikille kiinnostuneille. Yksi keskeisistä tavoitteista onkin matalan kynnyksen osallistuminen, jossa jokainen jäsen omine tietoineen, taitoineen ja kokemuksineen täydentää kokonaisuutta. Kuukausikokousten lisäksi ETT järjestää säännöllisesti yhteisiä retkiä sekä mm. muistojen keruuseen liittyviä yleisötapahtumia.

Erikoistietotoimiston toimintamalli toteuttaa avointa asiantuntijuutta museon ammattilaisten ja amatöörien kesken. Se tarkoittaa, että asiantuntijoiksi hyväksytään ne joilla on tilanteessa tarvittavaa tietoa. Asiantuntijuus ei siten ole pelkästään ammattilaisten harteilla heidän statuksensa takia, vaan viisaiden keskuudessa syntyy amatööriasiantuntijuutta. Se rakentuu avoimen ja tasa-arvoisen vuorovaikutuksen, osallisuuden sekä yhteisyyden varaan.

ETT:n kautta saatu tietoaineisto tarjoaa K.H. Renlundin museolle korvaamattoman lisän muun tutkimuksen rinnalle ja täydennykseksi. ETT tallentaa paikallisia tarinoita, kerää muistoja ja valokuvia, tunnistaa tapahtumia ja tekijöitä. Yhteisvoimalla kootun tiedon avulla ihmisillä on mahdollisuus rakentaa omia siltoja paikkakuntansa kulttuuriin juuriin.

Kumppanuus ETT:n viisaiden kanssa on muuttanut K.H. Rendlundin museon henkilökunnan suhtautumista ulkopuolisiin toimijoihin ja virittänyt uutta keskustelua pelisäännöistä. ETT:n toimisto sijaitsee museon toimiston yhteydessä, ja toimiston tiloista löytyy myös tutkijanhuone.

Katso lisätietoja
www.kokkola.fi/ett

Kylille kulttuuria

Kylille kulttuuria on toimintamalli, jolla pyritään kulttuurin ja taiteen keinoin ennaltaehkäisemään maaseudulla asuvien ikäihmisten syrjäytymistä ja vähentämään riskiä sairastua muistisairauksiin. Samalla pyritään elävöittämään kylien kulttuurielämää hyödyntämällä asukkaiden osaamista ja kokemusta. Toimintamalli on kehitetty Etelä-Pohjanmaan muistiyhdistyksen 2012–2015 toteuttamassa Kulttuurista muistoja -hankkeessa.

Toiminta aloitetaan tunnusteluvaiheella. Kylän asukkaalle järjestetään kahvitaukio, missä kerrotaan mahdollisuudesta osallistua heille räätälöityyn taidetoimintaryhmään. Tilaisuudessa tunnustellaan kyläläisten omia toiveita ja kiinnostusten kohteita. Yhdessä päätetään, mihin taiteenlajiin halutaan paneutua tai valitaanko useampi taiteenlaji. Ryhmä keksii itselleen nimen, joka kuvaa sekä ryhmäläisiä että valittua toimintamuotoa.

Jos ryhmä valitsee yhden taiteenlajin, tarjotaan heille ohjaajaksi valitun taiteen ammattilainen. Ohjaajalla tulee olla kyky kannustaa osallistujia vahvistamaan omia taitojaan. Ryhmässä jossa panostetaan eri taiteenlajeihin, kartoitetaan mitä taitoja ryhmän sisältä löytyy. Esimerkiksi ryhmän kuoroharrastaja voi lähteä ohjaamaan yhteislaulua, ja aktiivinen tanssija johdatella paritanssiin.

Toiminnan tuloksena kyliin syntyy ikäihmisten kulttuuri- ja taidetoimintaryhmiä, jotka voivat toimia myös itsenäisesti. Ryhmätoimintaa tukemaan tarvitaan vain tilat esimerkiksi kyläkoulusta tai nuorisoseuralta. Ohjaajien palkkaamisessa voi yhteistyökumppanina toimia esim. paikallinen kansalaisopisto.

Toiminnan jatkuvuudella voidaan kehittää ikään-tyneiden elämänlaatua sekä edistää pidempään kotona asumista. Tuloksena voidaan saada uutta vireää kyläkulttuuria, jossa ikään-tyneiden osaa- misesta pääsee parhaimmillaan nauttimaan koko yhteisö.

Katso lisätietoja

www.innokyla.fi/web/malli783308

Sosiaalinen sirkus

Sirkuksen hyödyntäminen erilaisten sosiaalisten ja kasvatuksellisten haasteiden ratkaisumenetelmänä on ollut Euroopassa käytössä jo vuosikymmenten ajan. Suomessa Sosiaalinen sirkus nousi vahvasti julkisuuteen Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen vuosina 2009-2011 toteuttaman samannimisen hankkeen kautta. Tätä seurannut Vaikuttava sirkus -hanke nosti Suomen yhdeksi sosiaalisen sirkuksen kärkimaista maailmassa. Tällä hetkellä sirkustoiminnan mahdollisuudet toimia laadukkaiden hyvinvointipalveluiden foorumina ja tuottajana on tunnustettu laajasti.

Sosiaalinen sirkus tarjoaa kohderyhmilleen merkityksellisiä ja voimaannuttavia kokemuksia, jotka kehittävät sekä yksilöllisyyttä että yhteisöllisyyttä. Sirkuksen monipuolisuus ja kielettömyys antavat mahdollisuuden työskennellä myös sellaisten ryhmien kanssa, joille muut taidemuodot eivät ehkä täysin avaudu. Tällaisia kohderyhmiä voivat olla lapset, kehitysvammaiset, muistisairaat tai maahanmuuttajat.

Sosiaalisessa sirkuksessa toimintaa muokataan osallistuvien ihmisten toimintakyvyn ja edellytysten mukaan. Pää tavoitteena ei ole varsinaisten sirkustaitojen harjaantuminen, vaan yhdessä tekeminen, itsetunnon ja luottamuksen vahvistuminen sekä itseilmaisun tukeminen. Esimerkiksi ikäihmisten laitoshoidossa voidaan sirkuksen kautta löytää hoitotyöhön uusia toimintamalleja, lisätä hoitajien ja potilaiden vuorovaikutusta, sekä tuottaa kaikille virkistäviä elämyksiä.

Viime vuosina on Suomessa syntynyt satoja sosiaalisen sirkuksen ryhmiä, jotka ovat koonneet yhteen tuhansia osallistujia erilaisista kohderyhmistä. Tärkeässä roolissa alan kehitystyössä ovat toimineet mm. Sorin Sirkus (Tampere), Sirkus Magenta (Helsinki), Kulttuurikeskus Pii Poo (Lempäälä), Monitaideyhdistys Piste ry (Rovaniemi), Oulun Tähtisirkus ja SirkusUnioni (Turku).

Kuva: Riitta Yrjönen, Sorin sirkus

Katso lisätietoja

<http://vaikuttavasirkus.fi/sosiaalinsirkus>

Voimauttava valokuva

Voimauttava valokuva on taide- ja sosiaaliskasvattaja Miina Savolaisen kehittämä menetelmä, jossa valokuvausta hyödynnetään itsetuntemuksen vahvistamisessa ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen parantamisessa. Vaikka menetelmänä on valokuvaus, ei työvälineenä oikeastaan ole valokuvaaminen vaan näkemisen ja katsomisen tapa. Voimauttavan valokuvaprosessin avulla opetellaan dialogista, vastavuoroista tapaa kohdata asiakas tai oma läheinen.

Voimauttavan valokuvauksen lähtökohtia ovat itsemäärittely oikeus sekä kuvaajan ja kohteen välisten valta-asetelmien purkaminen. Menetelmässä ammattilainen opettelee omasta ammatillisesta tietämisestään luopumista ja katsomaan maailmaa toisen ihmisen näkökulmasta käsin.

Hoidollisen työn asiakkaalla saattaa olla takanaan paljon näkymättömyyden kokemusta. Voimauttavassa valokuvauksessa asiakkaalle pyritään arvioinnin ja ohjaamisen sijaan rakentamaan korjaavia kokemuksia nähdäksi tulemisesta. Valokuvaprosessin avulla on mahdollista tavoittaa ja työstää sellaisiakin asioita, joita on vaikeaa tavoittaa verbali-kielen avulla. Päinvastoin kuin hoidollisessa työssä yleensä, menetelmässä ei kehitetä asiakasta vaan tapaa jolla ammattilaiset, läheiset ja muut ihmiset katsovat häntä. Tällä toisin nähdäksi tulemisella on laajoja korjaavia vaikutuksia ihmisten elämään sekä kykyyn katsoa itseä rakastavammin. Ihmisen on oltava ensin jonkun silmissä arvokas, ennen kuin hän voi olla sitä itselleen.

Voimauttava valokuvaus on 2000-luvun alusta levinnyt sosiaali-, terveys- ja opetusalojen työhön sekä työyhteisöjen kehittämiseen. Kipinä menetelmän kehittämiseen syntyi 1998 käynnistyneen ja paljon huomiota saaneen Maailman ihanin tyttö -lastensuojeluprojektin kautta.

Voimauttava valokuva on laajin ja pisimmän soveltamishistorian omaava soveltavan taiteen konsepti Suomessa. Menetelmän vuoden mittaisen perusteet –koulutuksen on saanut n. 3000 moni-

Kuva: Mira Alanne & Miina Savolainen 2006

ammattillista työntekijää. Ensimmäiset kolmivuotisen erikoistumiskoulutuksen käyneet menetelmäohjaajat valmistuivat 2011.

Katso lisätietoja

www.voimauttavavalokuva.net/menetelma.htm

Hankasalmen Kulttuuriraitti

Keski-Suomessa sijaitsevassa Hankasalmen kunnassa on ikääntyneiden kulttuuripalvelujen toteuttamiseksi kehitetty oma toimintamalli, Kulttuuriraitti. Toimintamallin kehittämisen taustalla on vuosina 2009-2012 toteutettu valtakunnallinen Hymykuopat -hanke, mihin myös 5 500 asukkaan Hankasalmi osallistui. Kulttuuriraitti on erinomainen esimerkki, kuinka pienessäkin kunnassa voidaan yli 65-vuotiaille järjestää laaja tarjonta monipuolisia ja laadukkaita kulttuuripalveluja.

Kulttuuriraitti -toimintamalli koostuu neljästä osa-alueesta; ohjelmapankki, tapahtuma- ja retkitoiminta, kulttuuri hoitoyksiköissä ja vapaaehtoistoiminta. Kulttuuritoimen kokoamasta ohjelmapankki -esitteestä löytyy yli 30 erilaista ohjelmavaihtoehtoa, mistä hoitoyksiköt, ikääntyvien kerhot ja yhdistykset voivat tilata esityksiä ja työpajoja. Tilatut ohjelmat maksetaan raittisetelillä, useimpien ohjelmien hinnan ollessa 1-3 raittiseteliä. Ohjelmantuottajat ovat keskisuomalaisia ammatti- ja harrastajataiteilijoita sekä vapaaehtoisia, jotka esiintymisensä jälkeen laskuttavat palkkiot ja kulunsa kunnan kulttuuritoimesta.

Kunnan järjestämät ja kaikille avoimet tapahtumat ja retket täydentävät ikäihmisille suunnattua ohjelmatarjontaa.

Kaikkiin kunnan hoitoyksiköihin on nimetty kulttuurivastaavat, jotka huolehtivat kulttuuritoiminnan toteutumisesta omassa yksikössään. Kulttuurivastaavat ylläpitävät työyhteisöissään myös kulttuurimyönteistä ilmapiiriä, ja jakavat tarvittaessa työtehtäviä muullekin henkilöstölle. Kulttuurivastaavat tapaavat toisiaan vähintään kerran vuodessa erilaisissa koulutustapahtumissa.

Kulttuuriraitti -toiminnan rinnalla on kehitetty paikallista vapaaehtoistoimintaa, mistä voi saada apua ja tukea kulttuurierientoihin osallistumiseen.

Kulttuuriraitti on vakiintunut muutamassa vuodessa toimivaksi käytännöksi, ja siihen varattu vuosittain määräraha kunnan talousarviossa. Vuoden 2016 osalta on toiminnan jatko kuitenkin uhan alla.

Katso lisätietoja

[www.hankasalmi.fi/ikaantyneille/
kulttuuritoimi/ikaantyneille/
kulttuuriraitti-kulttuuria-ikaantyneille](http://www.hankasalmi.fi/ikaantyneille/kulttuuritoimi/ikaantyneille/kulttuuriraitti-kulttuuria-ikaantyneille)

Radio Valo

Helsingiläisen Lyhty ry:n ylläpitämä Radio Valo tuottaa ja julkaisee ohjelmia, joita tekevät kehitysvammaiset, vammaiset ja muut tukea tarvitsevat ihmiset. Radio Valo ei ole perinteinen radioasema, vaan enemmänkin julkaisukanava, oppimisen ympäristö ja foorumi uudenaikaiselle ja monipuoliselle mediaviestinnälle. Radio Valon toimittajat avaavat uusia näkökulmia yhteiskuntaamme yhdessä muiden media-alan ammattilaisten ja harrastajien kanssa.

Radio Valo on myös verkosto, johon kuuluu yli kolmekymmentä suomalaista kumppaniorganisaatiota sekä ulkomaisia kumppaneita mm. Norjasta, Tanskasta, Maltalta ja Iso-Britanniasta, Taiwanista ja Tansaniasta. Verkoston tapaamisissa vaihdetaan kuulumisia, suunnitellaan tulevaa toimintaa ja ideoidaan toiminnan kehittämistä. Kun tuotannossa on mukana kymmeniä eri tahoja, on kanavan tarjontakin poikkeuksellisen laajaa. Radio Valo onkin tekijät, kuuntelijat ja katsojat yhteen kokoava, yhteinen media.

Radio Valolla on ollut oma viikoittainen ohjelma Radio Helsingissä ja ohjelmaosuuksia Bassoradiossa ja YLE Puheessa. Lyhty ry:n, RAY:n ja Bassoradiion yhteistyönä tuotettu Isäntänä Kari Aalto -sarja palkittiin RadioGaalassa vuoden 2015 asiakaspromootiona. Kanava tunnetaan myös erilaisten tapahtumien yhteydessä tehdyistä pitkestä live-lähetyksistä.

Radio Valo kouluttaa ohjelmantekijöitä ja pyrkii edistämään kehitysvammaisten ja vammaisten ihmisten mahdollisuutta toimia mediassa. Päämääränä on luoda uusia journalismin ja mediatyön sisältöjä kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintaan sekä vapaa-ajalle.

Radio Valo on osa Helsingin lyhytaikaiskoti ja työpaja Lyhty ry:n toimintaa, ja sen toimintaa tukee RAY.

Katso lisätietoja
www.radiovalo.fi

Kuvionuotit

Kuvionuotit on nuotinkirjoitusmenetelmä, jonka avulla erilaisten ihmisten on helppo oppia soittamaan. Menetelmän kehitti Helsingissä toimivan Musiikin erityyspalvelukeskus Resonaarin johtaja Kaarlo Uusitalo 1990-luvulla kehitysvammaisten oppilaidensa tarpeisiin. Nykyään kuvionuotit ovat käytössä musiikin opetuksessa jo useissa maissa ympäri maailmaa. Kuvionuoteista voidaankin puhua merkittävänä suomalaisena innovaationa.

Kuvionuotit mahdollistavat soittamisen lähes heti, koska aikaisempia tietoja ja taitoja ei tarvita. Kuvionuoteissa nuotti-informaatio merkitään paperiin muotojen ja värien avulla. Kuvioina käytetään ristiä, palloa, neliötä ja kolmiota. Soitettava sävel löytyy soittimesta helposti siihen liimattujen tarrojen tuella. Merkintätavan ansiosta soittaminen onnistuu välittömästi, soittaja kokee onnistumisen iloa ja into ja motivaatio soittamiseen vahvistuu.

Kuvionuoteista löytyy kaikki sama informaatio kuin perinteisestäkin nuottikuvasta. Tämän ansiosta kuvionuoteista on helppo siirtyä myöhemmin perinteisen nuottikuvan käyttöön, mikäli soittajalla on siihen halua ja valmiuksia.

Kuvionuotit mahdollistavat musiikin harrastamisen kehitysvammaisille tai kenelle vaan, jolle nuottien oppiminen on tuntunut ylivoimaiselta. Kun oppilas oppii soittamaan, hänen itseluottamuksensa ja omanarvontuntonsa kasvavat, mikä usein heijastuu positiivisesti oppilaan kaikkeen muuhunkin tekemiseen.

Kuvionuottien ansiosta kehitysvammaiset musiikintekijät ovat nousseet Suomessa vahvasti esiin, mistä tunnetuin esimerkki on Pertti Kurikan Nimipäivät -yhtyeen esiintyminen Eurovision laulukilpailuissa.

Katso lisätietoja

[www.helsinkimissio.fi/resonaari/
kuvionuotit%C2%AE](http://www.helsinkimissio.fi/resonaari/kuvionuotit%C2%AE)

Lucia-mummo

Vuonna 2010 järjestettiin Pohjois-Savossa Lapinlahdella ensimmäistä kertaa uusi leikkimielinen tapahtuma, Lucia-mummo. Idean äiti on Lapinlahdella toimivan Jussinpihan päiväkeskuksen viriketoiminnanohjaaja Tuula Kuki-Pöllänen. Tapahtuma on tämän jälkeen jalkautunut muihinkin kaupunkeihin. Vaasassa ensimmäinen Lucia-mummo valittiin joulukuussa 2014, ja vuonna 2015 tapahtuma järjestetään myös Kokkolassa ja Turussa.

Kuka tahansa voi järjestää omalla paikkakunnallaan Lucia-mummo äänestyksen. Mukaan yhteistyöhön kannattaa pyytää paikallinen sanomalehti, joka kertoo kilpailusta ja julkaisee osallistujien esittelyt. Lucia-mummo ehdokkaita voi puolestaan houkutella mukaan esimerkiksi ikä-ihmisten päivätoimintaryhmistä tai palvelutaloista.

Mukaan tapahtumaan tarvitaan muitakin yhteistyökumppaneita. Perinteisesti kaikki kumppanit ja tukijat ovat lähteneet mukaan talkoohengellä mahdollistaen näin yhdessä elämyksellisen tapahtuman onnistumisen. Yhden päivän aikana mummot meikataan ja heille tehdään kampaukset, minkä jälkeen voidaan ottaa Lucia-mummojen kandidaattikuvat. Samassa yhteydessä on mahdollista myös haastatella mummoja kertomaan itsestään ja omasta eletystä elämästään. Osallistujien keski-ikä on usein yli 80 vuotta, joten tarinoita on kyllä ehtinyt vuosien saatossa kertyä. Jos järjestäjä haluaa, voidaan mummoille koota yhdessä yhteistyökumppaneiden kanssa kauneuteen ja hyvinvointiin liittyviä tuotteita sisältävä ”hyvinvointikassi.”

Tärkeää on pitää huolta, että kaikki osallistujat ymmärtävät mihin he ryhtyvät. Kokemusten mukaan tieto Lucia-mummo -kilpailusta leviää niin sosiaalisessa mediassa kuin kahvipöytien keskusteluissa nopeammin kuin voisi arvatakaan.

Lucia-mummo -tapahtuma on oiva osoitus siitä, että ikäihmiset ovat arvokkaita, aktiivisia ja täysillä mukana elämässä. Halu olla kaunis ei katoa iän myötä. Mukaan lähteville Lucia-kandidaateille kokemus on usein ainutlaatuisen mieliinpainuva ja tunteikas. Haluaisitko sinä järjestää omissa kaupungissasi ensi vuonna Lucia-mummo tapahtuman?

Kuva: Kulttuurista muistioja -hanke, Etelä-Pohjanmaan muistiyhdistys

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja Etelä-Pohjanmaa - Pohjanmaa - Keski-Pohjanmaa

www.epliitto.fi/hyvinvointia_kuntiin_ilman_rajoja
www.epliitto.fi/valfard_for_kommuner_over_granser
www.facebook.com/hyvinvointiakuntiinilmanrajoja

Etelä-Pohjanmaan liitto
Kampusranta 9 C
PL 109
60101 Seinäjoki